

S. 6. 264

Prüfer: J. L.

J. VI, 887.

~~III. IV. J. IV. 10~~

7

aa

7 1/2

MEDITATIONES
DE
SVBMISSIONE MENTIS
VVLGO
HVMILITATE

QVAS
PRAESIDE

VIRO PRAECELLENTISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
M. GOTTLOB. SAMVELE NICOLAI
AMPLISSIMAE FACVLTATIS PHILOSOPHICAE ADIVNCTO
PATRONO ET FAVTORE PIE COLENDO

AD DIEM AVGVSTI A. O. R. MDCCL.

H. L. Q. C.

PVBLCO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT

AVCTOR
FRIDERICVS IVSTVS TENZEL

HALENSIS.

HALAE MAGDEBYRG.

TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

Handwritten mark or stamp in the upper right corner.

MEDITATIONES

DE

SUBMISSIONE MENTIS

AVGDO

HUMILITATE

AVGDO

PRÆSIDE

REVERENDISSIMO AC DOCTISSIMO

M. GOTTL. SAMUEL NICOLAI

AMPLISSIMÆ FACULTATIS PHILOSOPHICÆ ABBVINCIO

PATRONO ET FAVTORI P. B. COLENDO

AD DIEM AVGVSTI A. O. R. MDCCCL

M. D. C.

PUBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTI

AVTOR

FRIDERICVS IVSTVS TENZEL

MAGISTRO

Decorative horizontal line with floral motifs.

WILHELMUS MADDEBERG

THEO. IOHANNIS CHRISTIANI HILGERT, ABBV. TROB.

VIRO
SYMME REVERENDO ATQVE
EXCELLENTISSIMO
DOMINO
HERMANNO STILKE.

SACRI COLLEGII S. NICOLAI QVOD MAGDEBVRGI EST
DECANO LONGE MERITISSIMO IN SELECTIORI ORDINVM
DVCATVS MAGDEBVRGICI SENATV ADSESSORI
SPECTATISSIMO.

VIRO
ILLVSTRI ATQVE EXCELLEN-
TISSIMO
DOMINO
ANTONIO FRIDERICO
REIMERS

J. V. D. REGII REGIMINIS MAGDEBVRGICI CONSILIARIO
GRAVISSIMO JCTO CELEBERRIMO,
MAECENATIBVS SVIS
OMNI PIETATIS OBSERVANTIA
SYMMPERE COLENDIS.

VIRI ILLVSTRES AMPLISSIMI
EXCELLENTISSIMI

FAVTORES AC PATRONI MA-
XIMIS NOMINIBVS DEVE-
NERANDI.

E tsi grati animi desiderio pa-
rum verbis fatisfiat ; nec fa-
tis ab ambiguate remotum
sit istud viuae beneficiorum
recordationis testandae genus : tamen
primum profectuum academicorum
speci-

specimen publicum editurus VOBIS
potissimum id laboris dicare, NOMI-
NUMQUE VESTRORVM CELE-
BERRIMORVM memoriae sacrum
pronunciare nullus dubitavi; quibus &
ob insignem benevolentiam, qua studia
mea partim re, partim conatu adiuuistis,
horum ratio maxime reddi debebat, &
hoc praecipue reddita modo, verbis de-
ditissimi animi indicibus fidem simul
pondusque addere videbatur. Scilicet
nulla re magis, naturaeque conuenien-
tius amorem ac studium nostrum bene-
factoribus probari posse didici, quam si,
quo tendunt, cuiusque caussa conferuntur
beneficia, is scopus a fruentibus v-
nice omnium maxime intendatur. Qua-
re quam sim hoc defunctus officio, vt
illustres academiae doctoribus, quibus

218H

):(3

omne

omne debeo, quidquid nactus sum emendationis, bonaeque mentis, ita VOBIS etiam VIRI AMPLISSIMI, his pagellis, quasi quaedam iudicii norma demonstrandum duxi; ut, si quid in me sit, cur animi erga me VESTRI VOS haud poenitere debeat, quodque ad constantiam in eo favore, quo adhuc praesto conatibus meis fuistis, incitare VOS possit, ex hac omnino scriptura cognoscatis. Quae tametsi nec argumenti nouitate, nec singulari tractationis modo attentionem aucupetur lectorum, rei certe, quam explicat nobilitate factis se commendabit, dummodo id consequutus sim, ut optima de re male ne videar cordatioribus scripsisse. Hoc profecto moliebar, calamum, eius generis

neris tentaminibus, quae lucem deinde
visura sint, ante non exercitatum, scri-
bendae huic dissertatiunculae primum
admouens. Sed nec hoc solum; tum
vero denique, si a VOBIS, VIRI
ILLVSTRES benigne accipiantur
hae qualescunque ausuum meorum pri-
mitiae, certiorque fiam, ex iisdem
VOS intellexisse, VESTRA in tan-
tum a me coli suspicique nomina, in
quantum luculenta in rempublicam, stu-
diosam iuuentutem, me denique ipsum
merita existimanda sunt, voti mei me
factum omnino compotem gloriabor.
Ceterum, quae summa est officiorum
gratae deuotaeque mentis, deum opt.
max. supplex veneror, & adoro, id
det precibus meis, vt VOS, VIRI
ILLVSTRES cum splendidissimis
fami-

familiis, saluos incolumesque fera ae-
tas excipiat, conatuumque VESTRO-
RVM in reipublicae augmentum ver-
gentium, late se extendant per omnia
tempora fructus. Valet VIRI AM-
PLISSIMI, benevolentiaque vestra, vt
ante hac, sic in posterum complecti-
mini

NOMINVM VESTRORVM
ILLVSTRIVM

Cultorem obseruantissimum
F. J. TENZEL.

I. N. J.

Si imperfectionem quandam nostram
vere viveque cognoscimus, *men-*
tem submitimus. Vera igitur viua-
que imperfectionis, qua ipsi labo-
ramus, cognitio, vocatur *submit-*
mentis, & barbaro vocabulo *humilitas*.

Negant alii, linguam latinam puriorem, quippe ab hominibus verae religionis ignaris inuentam traditamque, nosse vocabulum, quo virtus haec adaequate exprimi possit; illam mere christianam, & cui nihil cum humanae philosophiae praeceptis commune sit, existimantes, atque hoc ipso, quod novae rei novum nomen imponendum sit, barbariem vocis *humilitas* hoc significato adhibitae, excusantes. Quorum principium precarium paullo inferius confutaturi, de sententia ipsa heic acrius disputare superfedemus. Ecclesiasticam esse vocem hanc, concedimus; Tertulliano quippe frequentem, ipsique Ciceroni
A chri-

2 *Meditationes de Submissione mentis*

christiano, Lactantio, non inusitatum. Aequè commode vocabulo latiniori a nobis electo eandem rem significari non posse, negamus, demus licet, & malo saepe sensu idem ab optima latinitatis scriptoribus adhiberi, ut a Cicerone tuseul. quaest. III. 64. ad Atticum. I. 17. & vim, ambitumque christianae perfectionis, apud nos ex huius virtutis studio elucens, a vanitatis cultoribus hoc termino nec notatum vnquam fuisse, nec notari omnino potuisse. Qui *humilitatis* vocabulo ita vtuntur, ut translate eos loqui, & a quibus rebus ad quas transferant, ex contextu statim adpareat, nos hic proprie non habent aduersarios; modo cogitent, aliud esse, metaphoris, & ornatis circumductionibus naturam alicuius rei delineare, aliud, terminorum constantium & commodorum impositioni, saluo castitatis linguae studio dare operam. Quae obseruatio & aduersum illos valet, qui pro submissione animi *modestiam* dici malunt. Definitionem nostram formauimus abstrahendo ab iis praecipue exemplis & praecipis specialioribus, quae sacra scriptura exhibet; hanc omnium tutissimam viam rati, licet philosophos antiquiores, simplici naturae lumine ductos, magistros haud profus respiciamus. Quum enim sacrae litterae data opera, & ex instituto, ut loqui amant, explicent hanc virtutem, commendentque; cuius gentiliū doctores non nisi obsecuriorem mentionem in scriptis suis iniiciunt: iure videntur nobis fuit, ut alia omnia edoceremur, submissae mentis notionem ab illis traditam temere arripientes, neque horum cum scriptura consensum potius, quam scripturae cum his, offendentes. Vnde eum ordinem ingrediendum esse hac de re philosophaturo censuimus, ut principio, natura submissae mentis, qualem hanc diuina oracula constituunt, fundamenti loco ponatur; dein vtrum ex solius rectae rationis principiis idem virtutis demonstrari queat, nec ne, diligentius inuestigetur; ac, si queat

queat, tum vero denique veterum philosophorum monumenta euoluantur, vt palam fiat, num eum in modum, vti par erat, ratione vsu, huic conuenientia de submissa mente tradiderint. Ita sane optime, & quae sint in hac virtute rationis dictamini cum verbi diuini praeceptis communia, quae contra celsiori, quam vt naturae vires contingere possint, loco posita, poterit expediri.

§. II.

Perfectio est consensus variorum, perfectionis oppositum imperfectio. Nostrae imperfectiones vocantur, quae ad nos referendae sunt. Hae vel ad essentiam nostram pertinent, vel non; vtraeque vel corporis sunt, vel animi. Vnde, quid sint imperfectiones essentiales & accidentales, quid externae & internae, patet. Qui mentem submittit, imperfectiorem quandam suam cognoscit, §. I. vel unicam solam, vel plures, essentiales, accidentales, internas, externas. Quo plures ergo, quo maiores alicuius sunt imperfectiones, quo propius quo minores etiam cognoscit ad illum referri debent, e. g. vt defectus ad causam deficientem liberam, eo magis mentem submittit, caeteris paribus §. I.

Non igitur huius vel illius imperfectiōnis viua cognitio, & inde obortum quaecunq; taedium ad mentis submissae maiorem gradum constituendum sufficit; sed, vt complexus aliquis imperfectiōnum nostrarum, cum statu, quem determinant, cognoscatur, & ad animum regendum influat, requiritur.

§. III.

Formale submissae mentis constituimus *cognitionem veram & viuam*, seu mouentem §. I. Vera hic nobis est, quae

quae repraesentat obiecta, vt sunt; viam latiori significatu accipimus, ea vt sit, quae producit adpetitus adpetitus & auersationes. *Adpetitus* est conatus perceptiones producendi, *auersatio* conatus perceptiones non producendi. Prior supponit intuitum perfectionis ad nos referendae, hinc voluptatem; posterior intuitum imperfectionis ad nos referendae, ideoque taedium: quia non adpetimus, nisi sub ratione boni, non auersamur, nisi sub ratione mali. Si igitur imperfectiones nostras viue cognoscimus, taedium earum inde oboritur, necesse est. Quatenus imperfectiones has etiam tanquam futuras & contingentes nobis repraesentamus, taedium hoc gignit earum auersationem, quatenus tanquam necessario imminentes, manet simplex taedium. Si auersatio imperfectionum, quam cognitio earundem viua producit, tanta est, quanta ad remouendas has imperfectiones requiritur, cognitio imperfectionum tunc illa est, quam philosophi *viam stricto significatu* adpellant; quod si aduersatio haec imperfectionum, vt tanta, ab animo praefagiatur, cognitio earundem *complete mouens* vocatur. Confer. V. Excell. ALEX. GOTL. BAVMGARTEN metaphys. §. 671. Quo quis igitur verius & exactius imperfectiones suas cognoscit, quo maiorem earum, etiam minimarum, complexum cognoscit, §. II.; quo magis taedium, quod ob eas praesentes & necessario futuras concipit, quantitati & qualitati earundem responder; quo magis complete mouet cognitio eius viua, ratione contingenter futurarum; eo magis mentem submittit §. I. Quod stricto significatu viua euadat, cognitio imperfectionum nostrarum complete mouens, pendet a reliquis cognitionis qua-

qualitatibus, cum hoc gradu vitae coniunctis, & summum gradum submissae mentis determinat.

Posset igitur submissa mens quoque definiri per tedium sui conueniens. Quum vita cognitionis non pendeat a claritate eiusdem; potest quis quasdam imperfectionum suarum confuse cognoscere, quas viue cognoscit. Potest ergo sibi vt imperfectiones suas repraesentare, quae non sunt suae, vel quae sunt perfectiones. Quatenus autem hoc facit, deest ipsi veritas cognitionis; nec ergo mentem submittit, nisi spuriam submissionem hoc nomine insignire volueris. Hinc varios gradus submissae mentis cognoscere licet, immo intelligi, cur submissae mentis nomen illi plerumque denegetur, cui veritas cognitionis imperfectionum suarum nec potiori ex parte saltem competit. Nec tamen inde, quod cuidam aliqua ex parte non competat veritas cognitionis, absentia submissae mentis concludenda.

§. IV.

Imperfectio est vel dissensus, vel simplex non-consensus. Vterque existit ex defectu realitatis. Ergo omnimode determinatae imperfectiones entis alicuius determinant gradum realitatum eiusdem. Quicumque imperfectiones suas vere & viue cognoscit, perceptiones de iis habet, quantitati & qualitati earundem conuenientes, §. II. hinc & perceptiones de gradibus perfectionum suarum singulis oppositarum. Qui ergo mentem submittit, de imperfectionibus pariter ac perfectionibus suis recte iudicat. §. I. III.

§. V.

Respectum imperfectionum suarum habet, qui cum cogitatione realitatum suarum considerationem gradus ea-

rundem coniungit. Qui ergo mentem submittit, qua talis, quicquid agit, respectum habet suarum imperfectionum. §. IV.

§. VI.

Qui habitu pollet, mentem submittendi, §. I. illi *virtutem submissae mentis* adscribimus.

§. VII.

Quum ad cognitionem sui ipsius veram & viam, ac habitum eius, quisque natura obligetur, ad eam vero in nobis finitis cognitio limitationum & imperfectionum necessario pertineat; quisque etiam natura obligatur ad virtutem submissae mentis colendam. §. VI.

§. VIII.

Qui virtute submissae mentis praeditus est, de perfectionibus suis, earumque gradibus recte iudicat. §. IV. V. Ergo intuitu earundem convenienti modo delectatur, convenienterque illis agit. Non potest igitur quin cum iis consentiat, eorumque iudicio delectetur, qui de perfectionibus suis earumque gradibus pariter recte iudicant. Iam agnitio perfectionum latissimo significato *honor* appellatur. Qui ergo virtute submissae mentis praeditus est, qua talis, honore, sed vero, delectatur, eiusque est studiosus.

Tantum igitur abest, ut mentis submissio honoris gloriaeque studium impediat, ut potius illud excitet, firmet, & ordini suo restituat. Qui enim gloriae qualicumque modo studet, hoc est, id tantum intendit, ut alii se iudicent variis perfectionibus ornatum, de acquisitione earum parum sollicitus, hoc vnice negotii datum sibi existimat, ut iudicio aliorum imponat, externarum actio-
num

num splendore, quidquid est interius defectuum & infirmitatis, occultet, rapiatque hominum adfensum. Talem autem gloriam quum emendatum hominum iudicium exstinguat, quod in perpetuum corrumpere difficilius est; quum porro illud ipsa illius, qui hoc festatur, conscientia tollat, & quum aliis tribuere cogatur, in quibus illae perfectiones vere deprehenduntur: profecto nulla est, & verum dedecus. Contra cuius menti imperfectiones suae adeo viuis coloribus expressae adparent, vt simul naturam pondusque earum ad veritatis trutinam quouis tempore examinare possit, horret gloriam, errore & suo & alieno adquirendam, ac hoc ipso iudicium hominum de veris, quibus pollet, perfectionibus, verum, confirmat.

§. IX.

Habitu tanquam imperfectiones nostras viue cognoscendi, quae non sunt, vocabimus *vitium animi abiecti*. Quatenus ergo, qui mentem submittit, imperfectiones sibi tribuit, & viue cognoscit, quae non sunt, eatenus delabitur aliquo gradu in vitium animi abiecti, §. III.

Non solum igitur exiguo intervallo distant in se diuersissima, virtus submittae mentis, & vitium abiecti animi, sed & in eodem subiecto ita plerumque coniuncta deprehenduntur, vt a potiori fieri debeat denominatio. Ex quo intelligitur, quanto magis distincta & exacta est imperfectionum nostrarum cognitio, salua eius vita & ardore, tanto excellentiori gradu tribui nobis debere virtutem submittae mentis. Qui autem vitio abiecti animi adeo deditus est, vt ab hoc debeat denominari, vel tribuit sibi imperfectiones tanquam suas, quas non habet, vel quasdam, quas habet, aut habere potest, perfectiones, imperfectiones esse cogitat. Posterius magis vsu venire videtur, & ex pigrizia, turpique socordia plerumque originem

ginem ducit. Vbi enim otium perpetuum summum bonum a quoquam est constitutum, facile ipsi sordescunt perfectiones non nisi labore & industria acquirendae; vt hinc & ipsa vis quatenus ad has perfectiones conciliandas adhiberi debet, imperfectionibus ab eiusmodi homine accenseatur.

§. X.

Virtute submissae mentis praeditus auersatur imperfectiones suas, quas tanquam futuras & contingentes concipit, modo, quantitati & qualitati earum conuenienti §. III. Quidquid autem auersamur, illius oppositum adpetimus, & quantum illud auersamur, tantum hoc adpetimus. Virtute igitur submissae mentis praeditus tantum adpetit perfectiones, imperfectionibus huius generis oppositas, quantum harum quantitati & qualitati conueniens est. Hinc & tantum facultates corporis sui, & animae ad eas perfectiones acquirendas determinat.

Vitio abiecti animi laborans tanquam imperfectiones suas sibi repraesentat, quae non sunt. Ergo quasdam perfectiones suas auersatur. §. IX. Hinc oppositum earum, id est, quasdam imperfectiones adpetit. Hinc facultates suas non determinat conuenienti modo ad acquirendas perfectiones imperfectionibus suis oppositas.

§. XI.

Virtute submissae mentis ornatus, dum imperfectiones suas viuere cognoscit, de gradibus perfectionum suarum rite iudicat. Ergo & easdem rite confert cum perfectionibus aliorum, illarumque gradibus, & actiones suas huic cognitioni conuenienter determinat. Quatenus id facit respectu aliorum hominum, vocatur *submissus*
erga

erga homines, quatenus vero respectu summi numinis, appellatur submissus erga deum.

Virtute submissae mentis praeditus, dum imperfectiones suas viue cognoscit, cognoscit viue defectum quarundam realitatum in sese, ergo & has realitates ipsas. Hae realitates, quatenus in aliis deprehenduntur, constituunt discrimen quoddam inter nos aliosque intercedens. Quatenus ergo submissa mente ornatus perfectiones suas cum aliorum perfectionibus rite confert, viue cognoscit discrimen, quod inter se aliosque intercedit, & quidquid agit, qua talis, respectum habet huius discriminis.

§. XII.

Submissus erga alios, dum perfectiones aliorum viue cognoscit, adpetitus suos & auersiones suas huic cognitioni conuenienter determinat, §. III. V. hinc motiua agendi ex iisdem desumit, hoc est, debito cultu alios profequitur.

Neque igitur ad submissionem erga alios promiscua erga omnes reuerentia, siue, vt aiunt, humiliatio requiritur, neque cultus, legibus ciuilibus, & consuetudine hominum praescriptus ad eandem praestandam sufficit. Prior plane esset naturae submissae mentis contraria; vel enim indifferentiam erga gradus perfectionis argueret, vel hypocrisis, seu factum quandam subtiliorem. Quo ex fonte omnis plerumque adfectatio submissae mentis manare solet, eo diligentius habitum externum vere submissorum imitari solita, quo segnius internum illud studium tractat, in quo caput & cardo virtutis versatur; in eo tamen vt forex sese prodens, quod vitium abiecti animi potius neficia simulet, quam virtutem submissae mentis. Posterior, seu cultus, aliis reipublicae membris ex dignitate, qua in eadem versantur, exhibendus submissae mentis exercitio

B

non

non excluditur. Sed quum illae perfectiones, quibus maxime reipublicae commodis inseruire aliquis potest, nec partem principem perfectionum hominis constituent, nec in iis semper deprehendantur, quibus reuerentiam civilem & externam debemus; hinc omnis ad hanc obligatio a legibus civilibus, praesertim positivis, pendeat: mentis submissio, quae perfectionum maxime internarum alios ornantium viua cognitione nititur, pro harum diuersitate gradibus variat & internis, & externis, licet cultum publicum legibus praescriptum, saluum relinquat.

§. XIII.

Gradus perfectionis meae totalis cum gradu perfectionis alterius totalis perfecte idem esse nequit (per princ. indiscern.). Ergo vel alter est me perfectior, vel ego perfectior sum altero. Alterutrum horum vel certe, vel probabiliter, vel dubie cognosco. Primo & secundo casu quid mihi submissio faciendum, liquet ex §. XI. Tertio casu vel in tali nexu constitutus sum cum altero, vt iudicio meo de ipsius perfectionibus opus sit, vel non. Si posterius, iudicium meum de illius perfectionibus suspenso, quod & in iis negotiis obseruo, vbi iudicium certum vel probabile necessario requireretur. Si prius; ne perfectioni alterius, quam ignoro, conuenienter non agam, alterum me iudico perfectiorem, donec probare possim contrarium.

Nihil haec in re abiecti, nihil dedecoris, contra multum humanitatis, multum etiam prudentiae inest. Ignoratas perfectiones, etiam si plus quam par est, veneremur, dummodo in simulationis suspicionem illabi nos non patiatur facies & nexus rerum, in neminem peccamus, sapientis laudes, cuiuslibet amorem & existimationem meremur.

temur. Latet in contrario praecidium aliquod nimiae confidentiae sui quo qui delusi contemptum vniuersalem ad examinandas aliorum actiones & virtutes adferunt, neminemque paria secum facere ausurum existimant, certissimum opprobrii periculum incurrunt. Submissus, quantumuis in metiendis aliorum perfectionibus errauerit, innoxie errat, factus & abiecti animi speciem optime deuitat, saepeque in alterius animo stimulos relinquit, ad veram, perfectionum falso tributarum, acquisitionem, incitantes. Optime etiam speciales alterius perfectiones recensendo, nos a periculo erroris eo magis liberamus.

§. XIV.

Quicumque eo consilio agit, vt alii ex actionibus suis perfectiones, quibus eminent, agnoscant, gloriae causa agere dicitur. Iam submissa mente ornatus gloriae, eiusque verae est studiosus §. VIII. Hinc delectatur iudicio aliorum vero, de veris, quibus eminent perfectionibus. Longe maxima autem pars perfectionum nostrarum posita est in vi nostra, quae ergo non nisi ex exercitio vis, hinc ex actionibus cognosci possunt. Quare submissa mente ornatus agit gloriae causa, eiusque verae.

Gloria vera, gaudium ob honorem verum comprehendimus, qui agnitio est verarum perfectionum. Quod solum, si rite obseruetur, variis satisfacit obiectionibus. Multi religionem, seu directionem omnium actionum ad gloriae diuinae manifestationem; nonnulli quoque illud officium, quod propriam gloriam in certis casibus neglegendam iniungit, ne aliorum in discrimen veniat, e diametro opponi posse his putant, quae in §. adseruimus. Prius vrgent, qui collisionem defendunt officiorum. Qui tamen, nisi vaga officiorum definitione vtantur, & hoc nomine omne id complectantur, quod non per se vetitum est, & ad quod in certis casibus obligari possumus,

peccant sane in naturam officiorum, ac temere potius, quam adcurate inter officia absolute & in nexu talia distinguere videntur. Arctissimum vinculum, quo summum numen salutem spirituum cum perfectionum suarum manifestatione coniunxit, non patitur, ut bonum nobis, ut officium nostrum vocemus, quo gloriae diuinae patefactionem impedimus. Quo fit, ut casus existere nullus posse mihi videatur, vbi quid gloriae nostrae verae causa facere possimus, quod non eo ipso diuinam illustret. Ad posterius similia regeri possunt. Officiorum stricte dictorum collisio nulla est, est vero perfectionum, illarum scilicet, a quibus non pendet summi boni adquisitio, hinc respectiuarum. In quibus si e. g. bonum publicum cum bono priuato, bonum corporis nostri cum bono animi alterius praecellente in collisionem veniat, recte quidem a minori perfectione excipitur, & imperfectio partialis in nobis admittitur. Quum autem haec ipsa exceptio rite facta, testis sit perfectionis maioris, immo ipsa ponat perfectionem maiorem in nobis, ea, quam negleximus: iterum gloria nostra non decreuit, sed crescit, neque id non gloriae nostrae verae causa fecisse putandi sumus.

§. XV.

Facultas libere agendi vocatur *ius* in genere. Facultas autem quum sit possibilitas agendi respectiua: cuius est, quo magis varia in nobis consentiunt, hinc quo pluribus gaudemus perfectionibus, eo plures facultates agendi, eo plura iura nobis competere. Mentem submittens viue cognoscit aliorum perfectiones. §. XI. Ergo & eorundem iura adprobat.

Hinc intelligitur, mentem submissam innumeris modis iuuare studium seruandorum officiorum. Etenim, quum in statu hominum sociali, qualis nunc quidem est, sint
quae

quaedam iura & officia imperfecta, perfectis opposita, quibus vis externa nouum robur conciliat; virtus submissae mentis quaelibet veri nominis officia aequae acuit, tantamque vim imperfectis addit, quantam possunt perfectis leges ciuiles adiungere. Quare, qui submissa mente ornatus est, multo facilius, quae ipsi incumbunt, officia, exsequitur, caeteris omnibus, qui praediciis occoecati, parum perfectionis in aliis agnoscunt, hinc ignorantia satis vincibili magnam officiorum suorum multitudinem ignorant, iisque seruandis sese subducunt.

§. XVI.

Fit saepenumero, vt imperfectiones ab aliis nobis tribuantur, quae procul a nobis absunt. Fit vero etiam, vt tunc aliis imperfectionibus laboremus, ab illis quidem diuersis, iisdem tamen non penitus absimilibus, pondere potius & multitudine fere equiparandis. Hoc in casu illi iniurii quidem in nos sunt, quoad determinationes indiuiduales, non vero quoad momentum imperfectionum nobis tributarum. Hic, qui submissa mente praeditus est, concipit quidem taedium ob iniuriam sibi illatam, perfectionum suarum gnarus §. IV. Sed imperfectiones suas simul viuere cognoscens, falso tributis equiparandas, taedium illud sapienter moderat.

Egregium igitur vsum praestat virtus haec in fraenandis adfectibus, praesertim odio & ira; accenditque animos, vt falsis aliorum criminationibus magis emendatione reali respondeant, quam conuiciorum reciprocationibus. Verendum enim est, si defensionis iustae odium calumniatoris addamus vehementius, vt ille & imperfectiones nostras veras, quae adhucdum bono nostro latere curiosus inuestiget, inque lucem protrahat, & hoc si praestit-

stiterit, faciat quoque prioribus calumniis fidem. Accedit ad haec consideratio nexus rerum a deo sapientissimo consilio collocatarum, etiam, quod ad mali permissionem adinet. Hac enim consideratione qui ducuntur, & culpa sua sibi inhaerentes imperfectiones agnoscunt, facile huius generis calumnias in poenarum naturalium numero ponunt, & parum iniuriae sibi factum agnoscunt.

§. XVII.

Imperfectionum humanarum praecipuam partem constituunt morales, seu peccata, quae statum nostrum variis modis reddunt deteriorem. De his igitur, quatenus actiones submissi determinant, curatius nobis dispiciendum. Quemadmodum 1) mala metaphysica ad ea in nobis non pertinent quae mutationi subsunt, sed essentiae potius, ipsi necessarios limites ponunt, ita, quem humanitatis uti par est, non pudet, ex malorum metaphysicorum intuitu taedium sui concipere non poterit, nisi respectuum, & minimum. Respectuum dico; licet enim adesse taedium sui debeat in submisso, etiam in statu summae perfectionis possibilis posito, quia alias non nisi perfectiones in se viue cognosceret, & absolute *avtaçtix* se falso iactaret, hinc submissione nullum locum relinqueret; idem tamen alio respectu habito in gaudium euadit, quatenus malorum metaphysicorum adcurator cognitio eum gradum perfectionis tutius denique contemplandum relinquit, qui tantus in homine eminet. Quare & minimum hocce taedium recte dicitur. Quod 2) ad mala physica stricte dicta adinet, quae submissum premunt, ea sunt aut moralium rationata proxima, aut non sunt. Priori casu eorum submissum tantum taedebit, quantum causarum, e quibus proveniunt. Posteriori casu

casu maius quidem taedium creabunt, quam metaphysicæ: reddunt enim statum miserioſorem, qui felicior eſſe potuiſſet per eſſentiam, & multiplicanſ malum, dum metaphysicis coexiſtunt, §. III. Verum quum a libertate noſtra propius non pendeant, nec ergo ſint ad nos propius referenda, pendeant tamen, ſi ad permiſſionem attendis, a libertate entis ſapientiſſimi, & ſint cum fundamento gaudendi coniuncta; gradum taedii excitabunt, taedio ob mala moralia neceſſario multo inferioſorem. Hoc igitur 3) taedium ob mala moralia ſummum in ſubmiſſo eſſe debet, tum vt caeterorum omnium complementum, tum ob proximam horum malorum ad ſubmiſſum relationem, tum ob viam horum omnium cognitionem.

Taedium ſui ob mala metaphysica nouimus in primis hominibus omnem lapſum & declinationem a lege diuina proxime anteeſſiſſe, & elationi turgidae potius, quam ſubmiſſioni viam muniuiſſe. Notandum tamen, hoc fuiſſe taedium, vero gradui cognitarum imperfectionum minime conueniens, & e confuſiſſima repræſentatione exortum. Nec mala hæc vt metaphysica, & neceſſaria ſibi repræſentare poterunt, ſublationem eorum tentantes, ſed de contingentia eorundem perſuaſi, non ſatis vel virium, vel voluntatis in deo, quibus his conaminibus reſiſtere poſſet, agnouere.

§. XVIII.

Peccatum eſt aberratio a lege. Lex præſcribit officia erga deum, erga nosmetipſos, erga alios homines; iisque horum reſpectu dat iura, quia nulla obligatio ſine iure eius, reſpectu cuius obligamur. Quicumque ergo peccat, ius alterius violat, eumque lædit. Quatenus læſus deus eſt, cum eius iure ſummum ius cogendi conexum

nexum est, hinc obligatio nostra perfectissima, vel ad seruandum officium, vel ad satisfactionem praestandam, vel ad poenas sustinendas. Si primam, alteramue transgressi fuimus, ponitur tertia, hinc ponitur in nobis imperfectio. Submissus imperfectiones suas viue cognoscit; ergo submissus, qui peccauit erga deum, viue cognoscit obligationem ad poenas diuinas e peccatis suis ortam, cessante satisfactionis propriae remedio. Viuam cognitionem obligationis nostrae ad poenas diuinas sustinendas vocare possumus in genere *contritionem*. Ergo submissus, qui peccauit erga deum, est contritus. Sublatio legitima iuris poenarum, quod alteri in nos competit, ob peccata erga se commissa, vocatur *expiatio* illorum peccatorum. Ergo submissus, qui peccauit erga deum, quoniam perfectiones, imperfectionibus suis oppositas conuenienti modo adpetit, §. X. expiationis peccatorum suorum erga deum commissorum est studiosissimus.

Hae animi mutationes salutare, quas mens submissa promouet, existunt propius ex relatione ad laesum, hinc ad statum submissi externum, quatenus ille malis moralibus redditur deterior. Sed quum quodlibet peccatum etiam habitum peccandi augeat, hinc interno hominis statui damnum inferat, submissus, hanc quoque imperfectionem viue cognoscens, taediumque sui inde concipiens, virtute sua ad emendationem voluntatis, conformationemque actionum liberarum ad legem fortissime incitatur.

§. XIX.

Quatenus laesus est homo, §. XVIII. obligatio nostra erga eum aut fuit imperfecta, aut perfecta. Si posterius,

terius, hic quoque, & quidem per se, expiatione opus est, §. XVIII. Si prius, obligatio tamen vim perfectae nacta erat ex repraesentatione & iudicio submissi, §. XV. Secundum eandem igitur repraesentationem laeso tantum ius tribuit, quantum ipsi obligatio aliqua vere perfecta sibi incumbens conciliasset; hinc tunc quoque expiationem necessariam iudicat. Haec inter finitos variis modis fieri potest. Aut enim pendet a laeso, & tunc via condonationis gratuita, seu adgratiationis locum habet; aut a laedente, ubi vel satisfactione, vel compensatione, vel ipsa poenarum perfeffione opus est. Submissus, qui in hominem peccavit, viue cognoscit admiffam imperfectionem moralem, tam internam, quam externam, §. XVIII. summis adnumerandam §. XVII. Externam non nisi expiatione tollit; tamen quum tollere maxime allaboret: vel laeso satisfacit, vel damnum illatum compenfat plenarie, vel, si hoc nequeat, poenis iustis sese subiicit, vel adgratiationem quaerit.

Quaestio heic duplex moueri possit, 1) an propter peccatum in fraudem obligationis imperfectae commissum laeso incognitum expiatio a submisso institui debeat? Respondeo: si omnino nulla fit expiatio, motiua agendi ex iure, hinc ex perfectione alterius nulla desumuntur, & indifferentes sumus erga imperfectiones alterius, quorum nos sumus causa libera, quod contra notiones submissi, §. II. X. suppeditatas. Si vero expiatio haec per compensationem damni plenariam fieri aequae incio laeso potest, sic commodissime viam imperfectionis nostrae & perfeffionis alienae cognitionem testamur, malumque tollimus. Quod si vero haec compensatio factu fuerit impossibilis; quaeritur 2) an manifestatione ac deprecatione peccati semper opus sit, si quidem submissae mentis edere
C
veli-

velimus testimonium? Distinguendum remur, & prudenter circumspectendum, praesertim, qualis sit animus laesitum in se, tum respectu ad nos habito. Multi his submissae mentis egregiis iudiciis pessime abutuntur, non solum ad extollendum semper supercilium, & ad nescio quid sibi in tales homines deinceps arrogandum, sed magis etiam ad exponendam ludibrio virtutem nobilissimam, eique deditos. Huius furfuris hominibus ansam peccandi sine omni dubio porrigimus, talia deprecantes; praesertim, si valeant in suspicionem animi abiecti vniuersalem nos inducere, quae in omni submissae mentis exercitio studiosissime cauenda. Quare, si tale periculum extrinsecendum sit, cogitemus, imperfectionem in laeso nullam remoueri, si maior ea, quam laesio inuoluit, deprecatione ponatur; expiationem igitur tali in casu esse moraliter impossibilem, remque bene gestam, si modo, quatenus idem peccatum in deum est commissum, facta sit expiatio. Hinc conditio laesi & laedentis, hoc in casu regulas praescribit, quae in genere, ad hanc diiudicantur: si maior imperfectio inde certe oritur, imperfectio alteri illata non deprecanda.

§. XX.

Modestia est habitus falsa aliorum de perfectionibus nostris iudicia quouis modo legitimo impediendi, seu habitus nobismetipsis nullas perfectiones illegitime adscribendi. Hinc submissus, qui de suis perfectionibus recte iudicat, §. IV. & gloriae verae studiosus est, §. VIII. est etiam modestus.

Modestia haec tam ad iudicia aliorum ipsa, quam ad signa illorum, quibus honor externus complectitur, pertinet. Reici enim honor externus sine turbatione ipsius aliorum de perfectionibus nostris iudicii, non potest & semper, si vacillet, sapientibus remediis restituendus. Sed si id praecipua vitiaque hominum impediunt, nec honor

exter-

externus, nisi vitiorum ministerio seruari possit, imperfectio haec minor cum taedio moderato, & ad imperfectiones morales, tanquam causas maxime relato §. XVI, utique est admittenda. Adiuvento sumus huic modestiae exercitio, si ad imperfectiones nostras nobismetipsis incognitas frequenter respicimus. Fit enim fere, ut lateant quidem naevi etiam studiosissime investigantes, possint vero ab aliis faciliori negotio animaduerti. Horum causa honor externus optime meritorum, casu quodam fortunae saepe plus quam par est minuitur; sunt tamen ac manent defectus, & ingredi debent accuratum submissi hominis de semetipso iudicium. Hinc si contra omnem opinionem pars quaedam honoris externi, e.g. munus publicum, quo dignos nos praevia quoque diligentissima exploratione iudicamus, nobis denegetur; submissi ac modesti est, non statim malignitatem fati & iniquitatem hominum in merita & virtutes adculare, sed cognitionis sui ipsius inde augere *angustias*, & rationem fati in semetipso inuestigare. Hoc tamen non obstante, in perfectionibus aliorum quoque diiudicandis non a recta veritatis via aberrare admittitur.

§. XXI.

Actionibus bonis sunt a natura consecrata bonae coniuncta, malis mala. Quae etiam ut praemia ac poenae arbitrarie repraesentari debent ab omnibus, qui de existentia entis intelligentis infiniti, quod auctor naturae est, sunt conuicti. Haec consecrata actiones bonas non semper proxime excipiunt, sed saepe e longinquo subsequuntur; ac sicuti in serie actionum nostrarum malae sunt bonis permistae, sic in serie consecratorum eadem mixtio secundum eosdem gradus observatur, ita tamen, ne quid ex collocatione eorum detrimenti bonum publicum civitatis dei capiat. Quumque etiam rigorosissimum

sui examinatorem quaedam imperfectiones effugiant, §. XX. ex his omnibus euidens fit, iniustas esse hominum querelas de tempore & quantitate praemiorum, quae actionibus suis bonis meruisse sibi videntur. Submissus, qui imperfectiones suas viue cognoscit, nec incognitas negat, §. XX. sola praemia bonarum actionum quantitati aequali modo respondentia, a natura & eius auctore nunquam expectat, defectum vero & moram praemiorum, immo poenas praeter meritum infligi visas, tum ex ordine ac nexu rerum sapientissime constituto, tum ex imperfectionibus ignotis deriuat.

Hoc submissae mentis exercitium eminet in officiis erga deum §. XI. Sic enim ex naturae quoque lumine, suo modo patet, quomodo calamitatibus, quae praeter meriti opinionem accidunt, recte vtendum, & quantum opus sit ad hoc submissae mentis studio, sine quo vix poenae luculento iure sustinendae aequo animo excipiuntur. Saluberrimum est, quotiescunque prouidentiae viae asperae nimis & inexplicabiles nobis videantur, in nobismetipsis exquirere, soluendis hisce nodis apta remedia, hoc est, augere defectuum scientiam, qui supersunt in nobis remouendi. Raro sine omni fructu haec inuestigatio instituitur; etiam si enim novos defectus haud ostendat, habitum tamen auget cognitionis sui ipsius, & adsuefacit animos ordini prouidentiae.

§. XXII.

Status ciuiliis variis hominibus varias conciliat perfectiones externas, maiores, vel minores, prouti vel maiorem vel minorem ad salutem publicam promouendam habent relationem. Principium ergo diiudicandi has perfectiones, differt ab eo, quo internas discernimus. Li-
cet

cet enim quantitas illarum, quae libere a republica tribuitur, ex quantitate internarum a republica sit aestimanda ac tribuenda; tamen, si hoc neglectum sit, a ciue indiuiduo mutari hic nihil potest. Jam vero & has perfectiones aliorum submissus viue cognoscit, & hanc cognitionem signis externis declarat. Discrimen autem huius externi honoris variis, ob varias perfectiones externas ciuiles debiti, consensu ciuium, qui instar legis est, iam est constitutum, & decorum publicum adpellatur, ad quod obseruandum vnusquisque obligatur. Ergo submissus, diuersis hominum perfectionibus ciuilibus diuersum honorem decernens, decorum publicum sequitur, ac eatenus *urbanus* audit.

Peccant itaque, qui animi submissionem tum demum rectissime coli existimantes, vel urbanitatem omnino negligunt, vel decorum aliquod, quod non publici saporis est, introducunt. Priores falluntur, quando se aliorum virtuti ac meritis derogare, aliorum vitiis blandiri debere hoc modo arbitrantur; quippe saluum urbanitatem colentibus manet de perfectionibus hominum internis iudicium, cuius tantum externa significatio restringitur, neque quisquam cogitur internum honorem alicui habendum, huic externo accommodare. Neque igitur, quae signa honoris urbanitas complectitur, nisi per accidens cum signis honoris interni congruunt, neque quisquam ciuium in republica eminentium virtutes suas & perfectiones internas, ex cultu, qui sibi praestatur, externo, debet aestimare. Pari modo vituperandi sunt, qui animo parasitico in colendis iis, a quibus, ob perfectiones ciuiles, pars felicitatis suae externae pendere viderur, modum omnem excedunt, tum certe vnici omnium minime submissi, quia rectum de perfectionibus fautorum internis iudicium, tam seruilem cultum impediret. Fit quoque ex his proum ad intelli-

gendum, quomodo ad vrbanitatem & submissionem animi, officium seuerius in vitia, etiam superiorum inuehendi rite possit attemperari. Qui ad clauum reipublicae sedent, vel alio quocunque celsiori loco inter reliquos ciues sunt constituti, horum auctoritatem quid magis firmare potest, quam constans ciuium de perfectionibus illorum iudicium, & hinc pendens voluntaria & minime coacta reuerentia? Vtile ergo est reipublicae, quasdam principum & optimatum imperfectiones, quae horum auctoritatem minuerent, in publicum non prodire. Quare omnibus occasionibus, vbi liberior in hos animaduersio nostram de eorum imperfectionibus sententiam publicam omnium faceret, vrbanitatis esse videtur, tacere; quo opus non esset, si submissionem animi omnes sancte colerent. Quorum autem obligationi recte de cuiuslibet perfectionibus & imperfectionibus sentiendi, accedens peculiaris sparta, quam ornare oportet, censuram vitiorum etiam in superioribus priuatam, iniungit, minus tutum refugium in vrbanitate nacti videntur, si officio desint. Modo enim temporis locique, quas dicunt circumstantiae non negligentur, hic, credo, luculentissime adparebit inter honorem ob perfectiones ciuiles debitum, & ob internas praestandum discrepantia.

§. XXIII.

Quoties bonum minus, quod cum bono maiori colliditur, tanquam verum malum viue nobis repraesentamus, dicimur prius *abnegare*. Quum igitur submissus imperfectiones suas viue cognoscat, §. I. ideoque de perfectionum suarum gradibus rite iudicet, §. IV. hinc maiores minoribus praeferat, non potest non, perfectiones minores, quae colliduntur cum maioribus ad acquirendum sibi propositis, vt impedimenta boni possibilis, illius scilicet, quo illae ab his vincuntur, hinc vt vera mala sibi viue repraesentare, easdemque abnegare.

Habi-

Habitus ille, qui virtutem abnegationis absoluit, respectiva tantum bona spectat, ac inter comites submissae mentis virtutes iure suo refertur. Vocabimus autem respectiva bona, quibus salua summi boni fruitione carere possumus; abneganda hinc, quotiescunque his seruatis maior perfectio, etiam in aliis, impediretur; sin fecus, seruanda. Hinc contemptus diuitiarum, honorum, voluptatum in submissis; non ille specialis quidem & aestui animi adscribendus, si philosophorum quis contemplatiuae vitae, aut si quis vir fortis famae rerum bello gestarum omnia consecrat, ac in his tanquam aliquo fonte deliciarum inexhausto caetera omnia hilari animo submergit; neque ille cynicus & immodestus, qui gloriam & opes non nisi laboris taedio subterfugit; sed ille rationalis & vniuersalis, vbi examinato cuiuscunque, quod videtur, boni pondere & relatione ad summum bonum, quibus in casibus eadem res verum bonum maneat, quibus tantum adpareat, sic manifestum, vbi gloria falsa negligitur, sed vt vera adquiratur, vbi opes quidem, sed tum, si onere suo nos impediant, ad salutem pergentes, tum si auxilio sint aliis, eandem viam insistentibus, remouentur; vno verbo, vbi, illa quae abnegantur, bona sunt, tum demum eo ipso rectissime, & scopo suo conuenientissime adhibentur.

§. XXIV.

Ex haecenus dictis adparet 1) virtutem submissae mentis virtutibus vniuersalibus, quae non certum tantum statum sociale vel civilem decent, sed omnem omnino hominem ornant, in quocunque sit statu positus, esse adnumerandam, §. I. 2) exercitium eius externum in diuersis hominibus pro caeterorum officiorum varietate variare debere, adeo vt saepe facilius & luculentioribus signis expediri possit, verum submissae mentis studium, vtrum in illo, quam, vtrum in hoc deprehendatur, quibus

bus id caeteroquin aeque curae cordique est §. XXIII.
 3) nomen huius virtutis, quia praeiudicium singularis perfectionis iunctum habet, magis quam vllius alius virtutis, hypocriseos & falsae religionis improbis conatibus patere, & ad errores theoreticos tegendos pessime vsurari. Quare characteribus eo magis opus est, distinguendae submissae menti a cognatis vitiis, abiecto animo, fastu subtiliore, hypocrisi, socordia, & superstitione, idoneis, quo facilius haec omnia in vita communi ingente periculo studii virtutis confunduntur.

Esse virtutes minus vniuersales, quae tantum ad statum certum pertinent, non facile quis negabit, qui e.g. magnificentiae, reuerentiae erga superiores finitos, liberalitatis, cet. conceptus sibi legitimos formavit, licet lubentes concedamus, esse has virtutes species ac quasi ramos virtutum vniuersalium. Si horum particularium numero submissam mentem eximendam dicimus, peculiarem eius locum in hominibus inferioris conditionis non excludimus, ad quorum imperfectiones internas, quum multae sociales & ciuiles, grauissimae etiam, accedant, his quoque actionum maior complexus ex imperfectionum viua cognitione, ceteris paribus, deriuandus est, quam aliis; licet in hominibus lautioris fortunae eiusdem virtutis studium saepe difficilius & cum maiori abnegatione coniunctum sit, hinc plus moralitatis habeat. Quod tertio loco monuimus, illis maxime perspicuum erit, qui inter exercitiorum pietatis varia genera, quibus olim religio, nescio an magis onerata quam ornata sit, oculos suos circumducunt. Vespasianeum illud: *lucri bonus odor ex re qualibet*, tot habuit sectatores, vt non raro omnia & sanioris philosophiae & religionis praecepta extinxerit, eorumque exercitia infamarit. Sic & submissa mens, postquam paucorum esse coepit, & haud vulgaribus perfectionibus adnumerari, turpis

turpis lucri & insani fastus velamentum facta est apud totas hominum societates, qui id vnice egere, vt populū externi submissorum habitus imitatione, ad turpem sui venerationem, & immodicas largitiones abriperent. Habuit tale quid apud veteres iudaeos pharisaismus, quod submissam mentem erga deum praestandam spectat, ab iis hominibus quidem, si res verbis, & gestibus, & caerimoniarum religionis anxia obseruatione confecta foret, abunde praestitam; omnium autem negligentissime, si, quod res est, cuncta haec externa nihil sunt, simulac testes esse desinunt animi imperfectionum suarum, maxime moralium, viua cognitione prostrati. Non absimilia hisce videmus in monachatu pontificio, cuius auctoritas eo maxime creuit, quod speciem submissae mentis praese tulit. Occaecavit hominum oculos paupertas illa voluntaria, tam insigne medium praestandae & erga deum, & erga homines submissae mentis visa; obtenebrarunt animos ritus & consuetudines, statum vere submissorum internum ad viuum fere in rebus externis delineantes; turbarunt narrationes, quibus his rebus singulare meritum ac diuina quasi confirmatio adiungebatur: vt in coelum ordo monachorum laudibus tolleretur, fructusque eius religionis magna pecunia emerentur. Sed & in vitam ciuilem ac res hominum priuatas migravit haec submissae mentis adfectatio, nec hic minus turbarum damnique effecit, praesertim, vbi vel superbiae principum adblandita signis externis omnes reuerentiae hominibus debitaē limites transiit, vel imprudenter ad imitationem ab imperitioribus tracta in vitium abiecti animi degenerauit.

§. XXV.

Ad criteria submissae mentis §. XXIV. certiora iure referuntur 1) notum in subiecto, de quo quaeritur verarum perfectionum studium 2) notae in eodem facultates,

D

tates,

tates, ad gradus perfectionum & imperfectionum discernendos necessariae 3) excusatio alienorum defectuum suspicione carens 4) aperta calamitatum, quibus premimur, ad mentem emendam applicatio, 5) facilis cum iis, a quibus laesi sumus, reconciliatio, praesertim si circumstantiarum ad eandem necessarium ipsa dispositio a laeso facta sit, sed, quantum fieri potuit, priuata, minimeque ad ostentationem comparata, 6) in hominibus magno gradu malis, vitiisque deditis perfectionum verarum plerisque obscurarum, observatio 7) in defendendis actionibus nostris, commendandaque aliis virtute, ad exempla eorum, qui inferiores nobis & fortuna & existimatione sunt, crebrior prouocatio, praesertim si eorum virtus aliis cognita fuerit, 8) erga illos, qui imperfectionum nostrarum quasdam antea incognitas nobis patefacere audent, etiam si ad id propius obligati haud fuerint, amor ac grati animi manifestatio 9) defectuum vitiorumque nostrorum, non apud imperitos & laudibus nostris praecoccupatos, sed apud prudentes, pios, & sagaces ingeniorum scrutatores confessio; 10) vere submissorum societas ac familiare consortium. Quorum, si vel singula, vel plura saltim in iis deprehenduntur, quorum externas actiones, an submissae menti, quam exprimunt, veram originem debeant, lubet explorare, fidem rei facient non exiguam. Sunt enim ita fere comparata, si plura, uti par est, simul sumseris, ut vel cum abiecto animo, vel cum fastu subtiliore & hypoeris difficulter consistant.

§. XXVI.

Liquet porro ex superioribus, mirifice falli, qui submissam mentem cum primariis nonnullis reliquarum virtutum, praesertim vero magnanimitate, & hilari erectoque animo,

animo, simul coli non posse arbitrantur, ideoque virtutis nomine indignam censent. Praeter ea tamen, quae iam anticipauimus §. VIII. XIII. cet. ad hos refellendos notandum 1) magnanimitatem esse habitum, vires suas in non nisi magnis & dignis occupandi. Quis autem nobis persuadebit, imperfectiones & defectus varii generis in hominis natura obuios tanti non esse, vt adfiduam scrutationem, viamque cognitionem mereantur? quis negabit, tot, tantaque esse horum defectuum consecretaria, quot quantaque realitatum ipsis oppositarum? & quis denique non concedet, perfectionum verarum, hinc gloriae, studium, a submissae mentis exercitio inseparabile, ita dignum esse humana natura, quam quid dignissimum? 2) hilaritatem animi non omnem esse laudandam, sed illam tantum, quae vim perdurandi insitam habet, hinc recte factorum conscientia nititur. Ad hanc autem quum imperfectionum cognitio & remotio requiratur, strata utique crebris taediis est via ad statum hilaritatis. Ac veluti in morbis quam plurimis ingrauescit periculum, quando adfectus dolorifici ex exterioribus corporis partibus, citius iusto & violenta quasi manu pulsati imis visceribus insinuantur: sic, quibus singula taedia ex animo relegare placet, priusquam via ordinaria regrediantur, his maximo cum discrimine oneratur conscientia, ac summa taediorum manet sustinenda. In omni tamen taedio, quod submissam mentem causam habet, latet voluptatis longae maioris fundamentum, ac in genere laetitia vniuersalis & adest, & crescit, vbi in officiis faciendis rite pergitur.

Si strictiori significato magnanimitas accipitur, vt nomine eius veniat habitus, insufficientiam alienorum molli-

minum ad felicitatem nostram impediendam viue cognoscendi, amicissimas & hic manus iungunt magnanimitas & mens submissa. Immo haec illam mirum quantum promouet, dum, quam illa tantum impedit, vindictae cupiditatem & animi exacerbationem, haec in amorem etiam, & emendandi studium transfigurat, in semet scilicetprehendens quoque fontem imperfectionum & malorum, quae apud alios in odia & inimicitias erumpunt. Hinc maxime prona est ad excusationem, maxime studiosa reconciliationis.

§. XXVII.

Quae maxime mouere nos possunt ad virtutem submissae mentis diligentius colendam, partim eadem sunt cum iis, quae ad cognitionem sui ipsius quemque incitare debent, conf. §. VII. partim aliquid continent peculiare. In his esse videntur 1) quod innumeris adfectibus molestis viam submissa mens praecidat, alio modo vix ac ne vix quidem euitandis. Non nisi perfectionum suarum sibi conscius, quoties ad iram prouocatur, cum de vna alteraue harum vel leue mouetur dubium? quoties terrore percellitur, si exigua quaedam rerum mutatio ingentem defectuum, & imperfectionum, quibus laborat, cumulum, in lucem protrahit, ipsique qui se adhuc deprauarat, considerandum sistit? quoties pudore suffunditur, cum tandem verissimum, immo lenius, quam par erat, aliorum de imperfectionibus suis iudicium deprehendit? 2) quod in iudicandis iis, qui se laudatores, vituperatores nostros praebent, amicorum, inimicorum speciem prae se ferunt, optimum praestet auxilium. Fluctuant saepe animi, & quo se vertant nesciunt, si aliorum sermonibus ac iudiciis nimis ducuntur. Laudum scopus saepe non nisi exstimulatio

latio ad bonum est, quod etiam tum desideratur in laudato; obiurgationes non raro modum excedunt, vt crimen magis in se spectatum, quam eius certo in casu reum carpere videantur; amicitiae subinde ob blandimenta, inimicitiae ob praecidia creduntur. Quo fit vt deprimantur animi, quos erigi oportebat, tollantur, quos deprimi, fiducia in hostibus collocetur, negetur amicis. In tam perplexis periculique plenis viis ariadnacum quasi filum subministrat mens submissa, quae ne nimium, neque parum tribuatur aliorum sententiis & actionibus, facillime cauet. Ipsa impedit, quo minus in malam partem accipiantur, quae sincero studio, bonoque scopo aguntur; ipsa iudicat hominum amicitias certissimo criterio, in iisque ineundis aliis optimum praestat consilium, praesentissimumque auxilium; ipsa denique supplet vel emendat, quae in aliorum praecipis consiliisque sibi datis, ceteroquin fidelissimis, vel omnino desunt, vel cognitioni campi perfectionum & imperfectionum suarum minus respondent.

§. XXVIII.

Ad haec 3) vis submissae mentis non exigua est in vita sociali recte ac feliciter instituenda: siue commercium consideres, quod nobis est cum hominibus, quos regit ambitio, in quorum favore conciliando submissio mentis, intra limites tamen suos sese continens, omni reliquo conamine efficacior esse solet; siue in primis habitum precibus ac supplici orationi indulgendi, quem inspirat, ponderes, quo destituti magnorum incommodorum, quae sic euitare licuerat, ipsi sibi saepe fabri existunt. Similem in modum 4) qui in luce versantur rei-

publicae, aliorumque oculos & vota in se conuertunt, si submissi sint animo, magnae hominum multitudini solatio erunt & alleuamento, dum faciliorem ad se aditum vnicuique patefacient, causisque etiam minoris momenti in gratiam pauperum & inferioris conditionis hominum diiudicandis aures animosque non subtrahent. Nec obliuiscendum denique 5) quod in quo laborum campo vires suas exercere submissus semel adgressus est, in eo vt plurimum feliciter progrediatur, raro frustra desudet, ceteris paribus. Ratio in promptu est, quod mensuram virium suarum explorare in exercitiis maxime necessariis ponit, nec grauius aliquod negotium, nisi praeuio hoc examine decernit. Huic autem, quod suscepit, eo constantius inhaeret, quo certius gradu virium, quo opus est, instructum sese cognoscit. Quo fit, vt de felici conatu suorum euentu dubitare vix animum eius subeat, sicuti nunquam subiit, sphaeram virium suarum exsuperantia moliri.

§. XXIX.

Quemadmodum abiectus animus, fastus, siue subtilior, siue crassior, hypocrisis, & adsentatio, vitia sunt cum submissione animi vere incompatibilia: ita dantur quidam defectus leuiores, qui vel ex imperfectiori huius virtutis cultura, vel ex temperamentorum influxu orti, lucem eius in his etiam, in quibus fulget, quodammodo obscurant. Hos inter maxime notabilis est *animus timidus* stricto quodam significato sumtus, secundum quem in habitu, societatem hominum, ob falsam imperfectio- num suarum socialium repraesentationem, fugiendi, positi- us esse videtur. Quum fons eius sit crassior imperfe-
ctio-

Etionum nostrarum cognitio in genere, potest & in abiecto animo inueniri, §. IX. minime vero certum eius criterium est, quum & gradus dentur submissae mentis ex gradibus cognitionis deriuandi §. II. & sociales imperfectiones speciem tantum constituunt defectuum, vltra quam error non extenditur. Hinc illae trepidationes, confusiones, verecundia immodica & abnormis, ineptae etiam aliorum venerationes, apud istiusmodi homines in magnam mortaliu[m] celebritatem primum inductos obseruandae; quae omnia neque submissae menti, nec abiecto animo temere sunt tribuenda sed plerumque huic, quod diximus vitio originem debent. Quod vere vitium est, si in habitum degenerat; contentum enim parit hominum, celat perfectiones nostras, totum signorum externorum vsum difficilem & ingratum aliis reddit, impedit amicitiae, etiam cum bonis in ita[e] durationem, ac innumeris modis vitam reddit infelicem. Submissus, qua talis, si hoc vitio laborat, in id obscura & imprudenti educatione, vt plerumque fit, intrusus; dum virtutem, quam sanctissime colit, omni industria promouet, non potest, quin huic morbo depellendo maturam sufficientemque medelam adhibeat; atque tum in perfectionum socialium, quae in se aliisque deprehenduntur, naturam diligentius inquirat, ne praecipitatus ad societatem hominum accedat; tum malis etiam hominibus, eorumque colloquiis & societatibus recte vtatur, nec omnino defaectatas & depuratas inter mortales exspectet, nec scandali metu, nisi irresistibilis, a fructibus e malorum etiam consortio percipiendis arceatur; tum denique fideles magistros & aequos fautores nanciscatur qui occasionem sibi proximam subministrant, per-

perfectiones, quae in se sunt, veras, opportune ac tempestiue manifestandi, ac de republica bene merendi.

§. XXX.

Haecenus naturam & constitutionem submissae mentis generatim pro virum modulo tractauimus, sequuti definitionem ex sacrae scripturae quidem praeceptis abstractam, neque tamen, quod propiori reuelationi priuam ac peculiare sit, continentem. Iam quum omnium virtutum splendori insigne aliquod augmentum accedat, vbi ex principio gratiae naturae harmonicae & emendatioris proueniunt, adeo vt nouas virtutes peperisse videatur, quas reuera tantum faciliat & intendit, & quoad species auget supernaturalis hominum mutatio: ab instituto nostro alienum non erit, genuinum discrimen cominus intueri, quod inter vtrumque submissae mentis exercitium, illud naturalibus, hoc supernaturalibus viribus institutum, tantum intercedit, vt numero naturalium virtutum submissam mentem eximere quosdam mouerit. Triplex autem constituendum nobis erit huius discriminis momentum, vt primo nouas imperfectiones quas sola gratia manifestat, deinde constantiam & bonum exitum submissae mentis, quem sola suppeditat, ac denique noua motiua, quibus sola studium huius virtutis fortificat, contemplerur; siquidem in his omnibus gratia naturam eleuat & emendat.

§. XXXI.

Imperfectionum nostrarum densius agmen oculis nostris obiici, gratia facem praeferente; vix quisquam negabit. Ducit hoc agmen labes naturalis. Quidquid enim cognitionis de hoc malo naturae tribuatur, manca tamen & mutila semper erit, siue originem huius mali spectes,

species, siue naturam. Vtrumque facilius posset monstrari, si liceret adulteratam hominum vitio naturam cum veris eius effatis confundere, hoc est, veteris gentilismi de origine mali traditiones ex poetarum & philosophorum scriptis promiscue colligere; in quibus vel omne malum & peccatum hominis a materia arcessitur, quo ipso moralitas eius negatur, vel ad deum ipsum auctorem infando scelere refertur, vel alii errores stabiliuntur. Sed his omnibus missis certum est, conuictionem de vera mali moralis origine requirere fidem, saltim historicam, narrationi diuinæ, quæ in manibus christianorum est, adhibendam; quippe non essentia hominis, sed factio nititur, cuius completa veritas, humano generi alio quam diuino testimonio constare nequit, caeteris omnibus vel discrepantibus & fide indignis, vel fontem hunc suum factis testantibus. Multo magis fide opus est cupientibus & de natura, & de propagatione huius mali conuinci, in quibus multa sunt, quæ videntur a ratione abluere, sola gratia vel conciliante vel vincente. Ea igitur instructus ingenitum habitum peccandi non vt morbum sed vt culpam sibi cogitur repraesentare, de impotentia naturali recte faciendi sit certissimus, & in speciosissimis actionibus notam impuritatis & reprobationis deprehendit. Quæ omnia, quum naturæ discipulo vel ignota prorsus maneant, vel dubie, & e longinquo, & sacpissime hominum figmentis deprauata patefiant; nunquam animus eius tantum submittetur, quantum illius, qui gratiæ operationes, mediocrius legitimum vsum concomitantes admittit §. II.

E

§. XXXII.

§. XXXII.

Exsistit ex hoc defectuum naturae nostrae complexu *inopia spiritualis* obiectiue sumta, cuius vera viuaque cognitio gignit subiectiue sumtam generaliori significato. Etenim submissus tunc gradum maximum dependentiae suae a deo cognoscit, in eo positum, quod non solum existentiam, viresque ad felicitatem suam promouendam necessarias a deo acceperit, sed & ob has, culpa in se transferenda, ad finem suum ineptas, reus, & poenae diuinæ subiacens, nisi a deo ipso, quem laeserat, pristino statui & spei felicitatis restitui non possit. Haec maxima dependentia summam quoque determinat hominis erga deum obligationem, quamprimum voluntas dei de restituenda mortalium salute, repurgandaque eorum natura innotuit. Adprobandus & ineundus ordo salutis naturae carniue ingratus, admittendae gratiae mutationes in quibus mere passiuè gerendum nobis est, excludendum omne proprii concursus meritum, fides in rebus, rationi & vsui quotidiano quam maxime repugnare visis, firmanda. In his omnibus sane inest augmentum obligationis nostrae erga deum, & hinc imperfectio, quatenus omnis noua obligatio externa parit, saltim restatur nouam imperfectioem. Vel maxima enim horum parte carere homo potuisset, vna cum sensu eorum ingrato, si recta & primordiali via ad felicitatem peruixisset. Quare viua cognitio tantorum defectuum, nobis etiam tanquam causae liberae imputandorum, quam gratia efficit, auget submissionem erga deum, hinc & submissionem in genere.

§. XXXIII.

Quod ratione quantitatis & extensionis imperfectio-
num

nium humanarum moralium gratia praestat, idem etiam in qualitate & intensione earum detegenda efficit. Gradus peccatorum multo aliter quam natura dinumerat, moralitatem in actionibus, ubi abditissima est, ostendit, vitam cognitionis auget, & vim omnium peccatorum ex laesione dei primario existimat. Praeterea quanta pericula ex societate reliquorum spirituum homini metuenda sint, sola gratia manifestat, odia perpetua & pugnam in partem illorum indefessam iniungit, arduisque homines subiicit tentationibus. Denique quantum homo homini nocere possit, quanta impedimenta ponat bonorum temporalium adfluentia, gratia non quidem prima docet, prima tamen, quantum sufficiens est ad cautionem adhibendam, euoluit. Ac sic satis superque patet, quam largam imperfectionum messem natura gratiae manifestandam reliquerit, ut virtus submissae mentis rite promoveatur.

Non moramur obiectionem, quod gratia homini imperfectionum cognitione prostrato aequalem perfectionum mensuram impertiat. Ut enim taceamus, harum perfectionum quietam & plenariam fruitionem non huius vitae esse, ut taceamus, non omnes, in quibus emendandis gratia occupatur, bonorum, quae exhibet, re vera fieri participes; haec, quas posuimus, imperfectiones, non eius generis sunt, ut in his terris mutationibus gratiae tollantur, nec mentem pii hominis perpetuo debeant submittere.

§. XXXIV.

Constantiam, bonumque exitum submissae mentis secundum fecimus studii eiusdem gratia excitati characterem §. XXX. Intrucamur submissum natura fultum.

Sit tam strenuus huius virtutis cultor, quam esse homo quidem potest, rimetur animi sui intimos recessus, sit acerimus sui censor, attentissimus actionum suarum examinador, sint sermo, habitus, consuetudines, actiones, confortia eius animi vere submissi testes fides dignissimi. Vereor, omnia haec si adsint, quanta sint, ne in grande vitium facile prolabatur. Fac enim eam, quam natura inculcat, felicitatis notionem recte ab eo ponderari, ut animus adquiratur in omni casu interritus, nunquam non hilaris & tranquillus. Hoc ipso, quod adeo magno gradu submissus est, cauebit obdormitionem conscientiae, prouidebit, ne quid hilaritatis ob adparentes perfectiones concipiat. His positis, vnde quaeso misero quietus vnuquam animus exsistet, naturae relicto? Auctum indies sincerum eius studium quid lucrabitur, nisi mali & culpae imis visceribus haerentis maiorem cognitionem? quid remouebit, nisi quorundam peccatorum habitum, quorundam vitiorum impetus, scaturigine mali relicta, neque qui retineat torrentem peccatorum, vel culpam tollat, inuento? Sic itaque animum induco meum, naturam hominem vel parum submissum facere, vel, ut maxime hanc ipsi virtutem inspirat, ita maxime pronum agere aut ad desperationem, aut ad remissionem in omni virtutis studio, eiusdemque contemptum. Prius exsistet, si moles certissime imminentis infelicitatis, crescentisque, cui tollendae impar natura, dominans aliquando perceptio euasura sit; posterius, si consecraria vitam honestam, quam adhucdum viximus comitantia, & inhonestam stipantia, ita comparantur, ut tantum non similia, immo haec illis, taediis multo pleniora videantur. Diuersissima ratio est submissae mentis, quatenus eam gratia roborat. Haec quanto magis nos
pro-

prostrernimus, tanto magis efficaciam mediorem gratiae facilitamus, tanto citius impedimenta remouemus, quae sensum verae felicitatis impediunt, tantoque maioris apud deum aestimamur, testantibus eius oraculis. Nulla hic desperatio, nisi de vi propria ad salutem; nulla indifferencia cereris paribus metuenda, vbi animus inter taedia & molestias huius vitae, praeponderantia gaudia, cessantem iurgis & querelis conscientiam comitantia persequitur.

§. XXXV.

Motiva noua, quae a gratia porriguntur ad excitandum submissae mentis studium, §. XXX. sunt 1) ipse ordo salutis fidelibus noui testamenti subeundus. Hic a) poenitentiam iniungit, & quotidie repetendam suadet, utpote sine qua nullum liberatoris verum desiderium, nullum salutis serium effici possit studium. Cuius cum pars quaedam praecipua sit contritio, seu tristitia ex intuitiua imperfectionum moralium cognitione deducenda: non consilii solum, sed & necessitatis est, imperfectionum suarum quemque cognitionem quaerere & extensiuè & intensiuè & protensiuè maiorem, studere eius ardori atque vitae quam maxime, immo subinde multo clarius, distinctius & ardentius easdem sibi repraesentare, quam quidem perfectiones suas simultaneas. Ita demum pretium ac pondus satisfactionis diuinae, eiusque absoluta ad salutem peccatoris necessitas recte ponderatur, ita desperatio illa salutaris, de qua theologi loquuntur, excitatur, ita amor mediatoris ad gradum summum euehitur, ita deponitur habitus iustitiae dei meritis prouocantium, induitur misericordiam precibus flectentium. Quo fit etiam, ut sic interiora

riora status nostri intromissi, cumulumque ac momentum peccatorum nostrorum intuiti, nos omnium maximos peccatores credere incipimus, 1. Tim. I. 15.; aliorum quippe statum non nisi quatenus ex externis patet, hinc & imperfectiones eorum nunquam tam plene, distincte & viue, quam nostras, possumus cognoscere. Semper igitur tunc species quaedam imperfectionum in aliis latent, quae in nobis patent, cuius oppositum in statu ante conuersionem. *b*) Sincerum amorem omnium in vniuersum hominum, ne hostibus quidem exceptis, praecipit. Atqui amor perfectiones in aliis hominibus supponit, quorum intuitu delectemur. Jam vero, etiamsi ab hostibus recedamus, perfectiones maximae mortalium partis plurimae oculis gratia nondum illuminatis non penetrantur. Aliter quaedam erga plurimos indifferentia; bona, quae ab illis ad nos redundant, habent aliquid nobis vulgare & quotidianum, quod abesse non posse facile existimamus; ita amandi reliqui hominum plerisque videntur, uti cupiditatibus suis vellicantur; denique penes quos maxima auctoritas & potentia est, fortunas nostras externas amplificandi, in eos facillime amorem dirigimus. Docet gratia aequalitatem quandam hominum respectu dei; quippe aequalem omnibus miseriam, qua natura premuntur manifestat, idem cunctis per se consideratis ius tribuit, eandem quoque viam aperit ad recuperandam salutem. Hinc diuersum oritur principium diiudicandi perfectiones & imperfectiones, non ab eo, quod ratio docet, sed ab eo, quod sensibilitas corrupta introduxit. Discrepamus intuitu perfectionum externarum, honorum, opum, immo internarum minorum, graduum intellectus, inclinationum, cet; conuenimus intuitu apicis omnis perfectionis, facultata-

cultatis puta, deum habendi propitium, eiusque fruendi benignitate sempiterna. Quidni sincerum, immo, si alii respectus non impediunt, aequalem omnes omnibus amorem exhiberemus? quidni iudicium de perfectionibus alterius iudicio dei, qui aequae omnes amavit, conformaremus? Quidni hoc ipso ad detegendas reliquas in vnoquoque perfectiones, immo producendas, quas possumus, inflammanemur, ut crescat amor fiatque quantum possit reciprocus? Non est diuersa ratio hostium. Difficilis via est ad horum amorem, quam natura praescribit, & difficulter vtilitates, quas huic amori iungit, odia vincunt, tantam rationis & aequitatis speciem prae se ferentia. Aequalitas haec, quam gratia manifestat, id praestat, ut infensissimorum corda conspirent. Immo quum hostilitates aliorum sint inter calamitates, quibus gratia opitulante non adsuefimus solum, sed praeponderantibus fructibus monstratis, gaudemus etiam, erga ipsos horum calamitatum auctores nascitur amor, studiumque, ad frugem illos reducendi. Hic sane & motium nouum gratia suppeditat ad submissam mentem colendam, & eius declarationem in negotio omnium maxime arduo, rarissimeque a gentilibus obseruato, manu ductione sua reddit facillimam. Cui haec motiua videantur naturae cum gratia communia, notabit tamen multo certio rem fortiorumque, vbi a gratia suppeditantur, naturam.

§. XXXVI.

2) Exemplum Christi. Quum enim diuinus ille auctor & stator salutis nostrae inter praecipua imitatorum suorum criteria vix aliam virtutem tam assidue, tam prolixè, quam submissam mentem inculcauerit, immo quum rota eius vita ad eam commendandam ab ipso & patre

patre eius coelesti accommodata & ordinata videatur: illud in maximis motibus exercendae huius virtutis esse potest, etiam si in sapientissimi magistri consilia & rationes, cur hanc potissimum virtutem suaverit tantopere, introspicere quibusdam datum non sit. Conf. Matth. XI. 29. Luc. XXII. 26. Matth. XVIII. 3. 3) Odium Satanae iuratum quod christianis incumbit. Hic enim corruptor generis humani quum & ipse fastu & arrogantia lapsus esse videatur, & idem vitium pestilentissimum primis hominibus inspirauerit, quo traheret in poenae calamitatisque societatem, inimicitias nostras tum maxime experitur, quum ea ex animo detestamur, ex quibus sibi solatia parare quam maxime aduersus erat. Ac iure memoria tanti sceleris fastum christianis dupliciter reddit execrabilem: praesertim, quum primi tentaminis iterationem tanto rectius metuant, quanto magis ex voto vafro spiritui successit, quantoque magis ad id vitii pronam naturam hominis animaduertit. Adparet itaque tandem ex his omnibus, virtutem submissae mentis in christiano homine maiori gradu, quam in alio, & posse existere, & optimo iure requiri.

§. XXXVII.

Dicendum corondis loco aliquid duximus de cognitione & studio huius virtutis apud veteres. Et quidem, si ea separamus, quae §. XXX - XXXVI. ad reuelatam religionem pertinere monstrauimus, eorum lubentes accedimus sententiae, qui iam ab vltima antiquitate gentilibus cognitam fuisse hanc de submissa mente doctrinam, credunt, siue ad ethicam referatur, siue ad theologiam naturalem. Virtutum enim talis est concatenatio, vt apud quos tot tantorumque fuit noticia, quot quantorumque passim

passim apud veteres gentilium scriptores expressa & nominalis fit mentio, huius cognitione & studio omnino caruisse non posse, iure censeantur, etiamsi peculiari nomine eandem non omnes distinxerint. Quod igitur ad theoriam de submissa mente adinet, omnes huc referendi sunt, qui gloriae contemptum in virtutibus ponunt, tametsi facienda iudicent gloria digna. Quo se ipsi interpretantur, falsam gloriam esse, cuius studium prohibent, & famam nominis alia re quam praeclare gestis quaesitam, quod prodit submissionem mentis, §. XII. Qui virtutem virtutis, non honoris inde expectandi gratia colendam dixerunt, submissionem animi docuisse sunt existimandi. Tum enim etiam, quum a plurimis infamia notatur, virtus, si sancte habetur, gloria falsa vt vera imperfectio cognoscitur, hinc & eae actiones, quibus talem gloriam acquireremus, imperfectionibus accensentur, quod veram viamque imperfectionum arguit cognitionem. Jam vero pythagoraeorum pariter ac stoicorum scholae huiusmodi praecepta tradidere; intelligentes, falsam plerumque gloriam esse, quae per se, vt scopus aliquis primarius actionibus praefigitur, veram gloriam, vti Cicero loquitur, virtutem tanquam umbram sequi. Nec potest sane ab eiusdem studio separari, donec non deficient eius admiratores, siue id sint inuiti, quod omnes inhonesti, siue lubentes, quod omnes honesti. Vnde Pythagoras quemuis discipulorum vniuerso triennio ad contemnendam gloriam instituere, eoque absoluto singulorum profectus explorare consueuisse fertur. Et Senecae stoici haec notatu digna leguntur, epist. CXIII. *Qui virtutem suam publicari vult, non virtuti laborat, sed gloriae. Non vis esse iustus sine gloria. At me hercule iustus*

stus esse debebis cum infamia, & tunc, si sapias, mala opinio, bene parata delectat. Ab hoc tamen gloriae contentu Cicero alium distinguit diuersae naturae lib. I. de offic. cap. XXI. vbi multos ideo gloriam, praesertim rerum in republica gestarum contemnere adfirmat, quod tum labores & molestias, tum offensionum & repulsarum quasi quandam ignominiam timeant & infamiam. Ceterum identidem ipse Tullius a gloriae cupiditate dehortatur, ita adeo, vt cum magno animo §. XXVI. submissionem coniungere videatur. Sic de offic. lib. I. cap. XX. cauenda est, inquit, etiam gloriae cupiditas, vt supra dixi, eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio, & cap. XIX. : vera & sapiens animi magnitudo honestum illud, quod maxime natura sequitur, in factis positum, non in gloria, iudicat, principemque se esse vult. non videri. Qui & ipse tusculan. quaest. lib. I. eorum ex philosophis mentionem iniicit, qui ex instituto de gloria contemnenda scripsere.

§. XXXVIII.

Memorat & Laertius inter Antisthenis apophthegmata illud: τὴν εὐδοξίαν ἀγαθόν, καὶ ἴσον τῷ πένῳ. Quod si ex cynicorum, quorum sectam instituit, fama examinetur, sapienter dictum vix existimandum esset. At certe, si reliqua eius placita conferantur, optimum praecceptum exhibebit submissae mentis. Minime scilicet gloriae falsae, vel etiam nimis amplis honoribus, & magnae nominis celebritati studendum putat, quod haec omnia onerent ac dissipent animos, impediuntque, quo minus imperfectionum cognitioni satis operae impendamus. Quare cum omnium laudibus & blandimentis quasi

quasi circumsepto plus difficultatis superandum, plus laboris exantlandum sit, ne a sui cognitione abducat, quam aliis, defectum gloriae labori dicit esse similem. Quod §. VIII. non contrariatur, sed modum tantum manifestandarum perfectionum prudentiae legibus adstringit. Aristoteles cuius in explicandis virtutibus ea methodus est, ut, quid sit inter duo extrema medium, proponat, idque virtutem esse iudicet, ratione iudicii de perfectionibus & imperfectionibus nostris duplicem virtutem constituit, primam, quae inter *χαυνότητα* seu stolidam elationem, & *μικροψυχίαν*; alteram, quae inter *τὸ φιλότιμον* & *τὸ ἀφιλότιμον* medium tenet. Priorem vocat *μεγαλοψυχίαν*, posteriorem vero dicit esse *ἀνάθυμον*, ethic. nicomach. lib. II. cap. VII. p. m. 53. 54. *Μεγαλοψυχία* igitur illud propius respicere videtur, quod de nostris perfectionibus ipsimet sentimus, anonyma vero ista virtus, illud, quod ab aliis sentiri de iisdem cupimus. Quae in utraque harum inest mediocritas, quid aliud inuoluit, quam virtutem *ταπεινοφροσύνης* sive N. T. acceptae, seu submissae mentis? licet illam non pro specie christianae virtutis venditare voluerimus.

§. XXXIX.

Animi moderationem & modestiam commendantes pariter submissae mentis laudes includunt. Moderatio enim in omnibus animi perturbationibus conspicua temperet quoque id gaudium necesse est, quod perfectiones vel ab aliis nobis tributae, vel a nobismetipsis animaduersae excitant. Non potest autem temperare, nisi sensu defectuum & dedecoris alicuius interni ingrato, qui moleste fert errores ab aliis in laudandis

tollendisque nobis, in excessu praesertim, commissos, ac respuit iudicia veritati repugnantia. Quod genus animi moderationis quo loco habitum, & quam diligenter cultum sit a veteribus, quos gloria recte factorum immortales fecit, disci potest ex Valerio Maximo dict. fact. memorab. lib. IV. cap. I.

§. XXXX.

Praxis tamen huius virtutis, fieri aliter non potuit, quam ut ad eum perfectionis apicem, in quo nunc apud veri nominis christianos cernitur, tum demum adfurrexerit, quum tenebrae, quibus religionis & diuinarum rerum cognitio ubique locorum obuoluta erat, seruatoris aduentu dissipari inciperent. Quod & respectu iudaeorum V. T. dici debet, quum ex iis prodierint quidem mentis submissae omni imitatione dignissima, & praxin moresque aliorum populorum istius aetatis longe post se relinquentia exempla, cognitio tamen imperfectionum spiritualium, quibus laboramus, quae maxime ornat & euehit submissae mentis studium, eo gradu certa, completa, & exacta nunquam ante fuit, quam largiori spiritus sancti super fideles N. T. effusione euasit. Apud veteres romanos fere omnis virtus, quae non ad augendam rempublicam, testandumque eius amorem summum ac paene absolutum accommodata esse videbatur, viliori pretio & nomine fuit. Quare & submissa mens hic in fortibus & constantibus tunc fere vnice admirationem hominum excitabat, vbi quaedam reipublicae causa neglexisse, vitamque, fortunas, & honores, quasi mala & imperfe-

perfectiones respectu salutis reipublicae confiderasse visa esset. Qui ardor saepe laudabilis, non raro tamen modum omnem transiliens, & amori sui suorumque a natura praescripto contrarius, semper tamen reipublicae romanae salutaris, immo necessarius fuit. Ceterum submissa mens ad altiorum imperfectionum, animi praesertim & internarum indagacionem progressa, in philosophorum tantum quibusdam, eorumque discipulis ira eminuisse videtur, vt gloriam aliquam inde reportauerint, licet verisimile non est, vnquam inter homines, sinceros virtutis huius cultores, quantumuis ignotos & incelebres defuisse.

F I N I S.

ERRATA B. L. SIC CORRIGAT.

P. 2. l. 26, vt leg. *ne*. p. 3. lin. 18. seqq. post *imperfectiones*, leg. *quo minores etiam cognoscit*, & *quo propius ad illum referri debent*, cet. p. 4. lin. 2. 3. *adpetitus* per errorem duplicatum. lin. 19. leg. *auerfatio*. p. 9. l. 20. 21. leg. *hominum*. p. 13. lin. 3. a fine. pro *vt*. leg. *ne*. p. 23. l. 21. post *vbi* comma tollatur. l. 22. *sunt* delatur. p. 14. l. 15. post *potius* comma deleatur. p. 15. l. 1. 2. leg. *metaphysica*. p. 31. l. 6. sic distinguatur *verecundia*. p. 36. lin. 6. vox *quanta* duplicanda. p. 38. l. 8. 9. leg. *conuersionem*. p. 39. l. 8. leg. *inflammaremur*. l. 10. leg. *difficilis*. p. 40. l. 9. a fine. leg. *coronidis*. l. 5. a fin. leg. *sententiae*.

EXIMIE

EXIMIE DOCTO ATQVE HONORATISSIMO
AVCTORI RESPONDENTI

S. P. D.

PRAESES.

Subimet ipsis non vana atque temeraria blandiuntur voluptate, viri qui exasciata cordis sui cognitione instructi, illam iure in deliciis habere videntur. Inveniuntur sane quae & veritati eiusdem gaudii fidem adstruere, & contrariis obviam ire sententiis possint argumenta. Sit enim quod vel exoptatis naturae incitationibus morem gerere, & ea non a remotis rerum limitibus repetere volueris, quae contermina propinquitate, pari studio, laetitiae patrocinantur; vel quod utilitati inseruiendam esse censeas & partim aemulationem praecedentium, partim acquiescentiam ex recte factorum memoria profluentem spesces, tandem candida ista gaudia serenos diffundere vultus. Aspernatur vero animus & atro quodam timore percussus fugit cognitionem imperfectionum quibus se contaminatum esse sentit. Si te quae so gradum quicumque tuta petere videris, dum tergum huic conscientiae vertis, & cogita eo minus imperfectiones naturae humanae consentaneas esse, quo magis te notitiae ipsarum praeripere cupis. Periculosa & spinis cincta apparet via, quae nos ad cognitionem imperfectionum ducit, at fallacibus perturbatisque tantum hoc modo repraesentatur, mentis sensibus. En faciem eius notionis, & gaudium nobis pollicetur. Quidni amabimus itineris socium, cui nonsolum bella quaeuis perspecta sunt, quae ad perfectionem & ornamentum regioni conciliandum faciunt; sed qui etiam deviorum abstrusorumque locorum cognitione instructus est, in quorum latebris detinentur, quae & viam nobis praepedire & sacua cupidine laetos itineris fructus decerpere possint. Quid itaque nobis relictum esse arbitramur defensionis, si
in

insensibilissimo odio prosequimur imperfectionum nostrarum scientiam, quum partes eius in nullo alio, quam in hoc officio explendo constitutas esse certum sit. Labyrinthaeis antris labes animae nostrae continetur. Haec si nescimus, intempestivo casu in perniciem ruit mens sibi relicta. Nonne itaque hilari excipiemus fronte, indicem periculorum quae adhuc evitare nobis conceditur? Si nuntios phalangis, captiuitatem excidium imo denique infelicem nobis mirantis mortem, cui vero adhuc resistere nobis datur, magnis praemiis & insigni honore donandos esse censuerunt, prudentiores: quanta existimatione dignum iudicabimus illud cognitionis genus, quod eandem vices in maxime ancipiti discrimine sustinet. Laetis prosequemur vocibus omnia illa de nostris imperfectionibus scitu dignissima; quum perspectum habeamus cuncta nostra mala, inde originem trahere, & quum illa, hac cognitione socia, optime, saltem quoad potiore partem evitare possint. In hac vero felicitate perscienda, versatur submissio mentis. Patet igitur quod ipsam huius virtutis studium, quod alias morosis atque infimi subsellii hominibus tribui solet, re vera animum continua beare possit suauitate, si illud legitima attentione non indignum iudicauerimus. Haec non a re nostra aliena esse sentio, quum ad ea quaedam praemittenda esse arbitratus sum, quae iam non honoris verba, sed amoris & in simul virtutis fallere nesciae, enunciata esse, re ipsa probabo. **TE AMICE DVL-**
CISSIME per integrum quinquennium obseruavi, studiis alte infixum. Musarum non infelici fidere prolem. Comitum laborum agnouit & alioribus disciplinis praeprimis additum & pieriti inuigilantem choris. Loquuntur specimina eruditionis, plurium oculis subiecta. Loquitur ipsa vitae **TVAE** conditio, ab omni fere cum aliis consuetudine, si a paucis, iisque cordatioribus discessero, segregata. Festum itaque & mihi celebraui diem dum vidi dexteritatem solertiamque **TVAM** pluribus innotescere, quum eandem publico hoc scripto, eruditorum limato iudicio diiudicandas tradis. Auctorem **TE** & argumenti electi & tractationis totius eo lubentius depraedico, quo magis me ambobus delecta-

lectatum esse profiteor. Nihil praeter amicas interlocutiones & consilia, quibus autem, ut optime spero, forte sine damno quoque caruisses, mihi vindico. Adsunt quidem nonnulla in quibus non penitus eadem TE cum statuo, alio saltim modo cogitata effinxisses, quae vero immutare nolui, quum illa caput disputationis non tangant & TVVM relinquendum sit quod TIBI iure debetur. Praeterea illa facile a falsitatis specie liberari & optime confirmari posse credo, a quouis cui mens TVA perspecta fuerit. Sat amplam scriptiois academicae elaborationem acceptionibus augere dubitavi, ne mea TVIS annexa esse videantur; licet et fuissent quae specialius perpendi, et de combinatione mentis submissae cum reliquis virtutum propaginibus pressius, imo de collisione cum iis saltim apparente, exponi potuissent. In defendendis iis quas exarasti meditationibus, non minus felicem TIBI auguror euentum, quum multiplici testimonio, in palaestra mea, aciem mentis TVAE, in diiudicandis dubiis & auditorio & mihi probatam reddideris. Scio quidem TE AMICE exoptatissime a sententia mea non ablutere, quam Plinio acceptam refero: homines in studiis timorem magis, quam fiduciam deceres; ast & hanc exemplum submissionis mentis esse, a te summo studio exornatae comperit habeo. Liceat itaque & mihi iisdem fere verbis uti, quae Plinius (praefiscine dixerim) ut relatio eiusdem ad Spurinam nos docet, in Calpurnio Pisone exacuendo adhibuit. Perge quae, coepisti incitatione, lumenque quod maiores TIBI praetulerunt posteris praefere. Gratulor optimae matri. Gratulor familiae quae ex eruditione TVA non minorem pietatis gloriam tulit, quam TV spei. huc usque Plinius. Deus O. M. votis meis se facilem praebebit, quibus singula quae TIBI fausta, prospera & iucunda erunt complector. Ad sit conaminibus ad felicitatem ciuitatis sacrae tendentibus, quae eo facilius explebis quo magis virtutis, quam commendas pulebritudinem experientia duce cognouisti & cognoscer. Blanda perfusus laetitia non ασυμβολως adero in ipso conspectu academico, sed assensum amicitiamque meam etiam publice declaraturus. Vale AMICE inter paucos dilecte, bellissime, aut si mauis, optime Vale. Dab. in Regia Fridericiana VII. Iduum Augusti MDCCCL.

Bei diesem Zeugnisse
der Geschicklichkeit ihres Mitglaubes

Herrn Tenzel,

bezeugt ihr Vergnügen

**Die Gesellschaft der Freunde der schö-
nen Wissenschaften in Halle.**

Soch fühlt unser zärtliches Herz die Göttern süßern Wollust
Die Wollust, die es bezaubert empfand,
Als eine Stunde des Glücks, Dich, bester unter den
Freunden,

Erheitert uns zu besuchen bewog.

Da, wo ein kristallener Dach fruchtbare Fluren bewässert,
Der paradisißche Felder durchsirt,
Und zwischen Gewölben von Laub in wollestem Ufer vorbeikrauscht,
Die sich im Spiegel des Abgrundes sehn;

Da, wo er vom steinigten Hügel mit leisem Geröse herabfällt
Und über scheckigte Kiesel hinläuft;
Nachdenkend saßen wir da auf sammetähnlichen Matten,
In bunten Blumen und weicherm Klee.

Mit leuchtenden Farben geschmückt, hoch in ätherischen Wolken
Versteckt der nahe Parnassus sein Haupt;
Vom Sonnenlicht, welches von ihm in feurigerm Glanze zurückprallt,
Wird ihm ein Haufe von Freunden entdeckt.

Von seiner Höh schauet auf uns mit triumphirenden Blicken
Des Phoebus göttliches Antlitz herab,
Wie Afiens mächtger Monarch von seinem glänzenden Throne
Auf um ihn stehende Völker hinsieht.

§

Stil.

Stillschweigend und ruhig hält er den Blick wieder von uns gekehret,
Wenn sein nachdrücklicher forschendes Ohr,
Das, edeler Tenzel, Dich zu hören ist göttlich gebildet,
Dein Weisheit lehrend Gespräch nicht gehört.

Min aber bereitet er sich, mit stärkerm Lichte geschmücket
In majestätisch blisender Pracht,
Da ihn Deine Rede gerührt, von seinem Sitz zu erheben,
Ihm folgt der Musen göttliche Schaar.

So wie der silberne Mond von funkelnden Sternen begleitet,
Olimps azurnes Gewölbe durchsteigt,
So senkte vom jähen Parnas sich Phöbus zu uns hernieder
Und redete, weisester Jüngling, Dich an:

Meinlieblich, schon längstens hast Du den Lohn der Tugend verdienet,
Hat sie kein Sterblicher gleich noch belohnt;
Längst hat sich mein väterlich Herz an Deinem Wissen vergnügt,
Längst bist Du, Tenzel, mein würdiger Sohn.

Nimm von meiner segnenden Hand in Pindus heiligen Nebieren
Den Kranz, den Weisheit und Tugend erhält.
So sprach er mit göttlichem Ton und hob sich auf güldenem
Wagen

Von Wolken zum hohen Parnassus hinauf.

Raum kehret Phöbus zurück, als wüste zitternden Glieder
Ein nie beschriebnes Entzücken durchdrang.
Als über die Feier erstaunt, die Reife verjähreter Eichen
Vor uns ein sanftes Gemurmel erhob.

Wir sahen, vertrautester Freund, wir sahn Deine heitere Stirne
Mit grünen Ephen und Lorbern umfränzt,
Noch töhnt der süße Gesang von gülden Saiten der Leier,
Die unsern Freunden geheiliger bleibt.

Durchlebe zufrieden die Zeit in lauter fröhligen Tagen,
Fahr fort der Jünglinge Muster zu sein,
Bis spätere Zeiten Dich einst dem Alter zum Beispiele sehen,
Das täglich unnachahmbarer wird!

Genie.

Gentesse die himliche Luft, die aus der Quelle des Wissens

Zu Deinem redlichen Herzen hinfließt!

Erwehre, von Musen verehrt, das Reich der gütigen Musen,

Da Kunst und Wissenschaft neben Dir blühen!

Schon sinket die Decke der Nacht, in die die Zukunft sich hüllet,

Wir sehn Dich Tenzel, in Ehren und Ruhm.

Nie werden Welken in Dir die Tugend und Weisheit verkennen,

Apollo hat Dich mit Lorbern bekrönt.

Freund! das sind die ersten Zeilen,
Die Dir meine Freundschaft bringe.

Solten auch wohl hier zuweisen,

Da die Muse schüchtern singt,

Die Gedanken wankend fallen;

So richte Du sie auf,

Und ersehe das in allen,

Was verhindert ihren Lauf.

Proben, die Dein Fleiß gegeben,

Proben der Geschicklichkeit,

Diese müssen Dich beleben

Bei dem Wechsel dieser Zeit.

Oft bleibt eines Fleis verborgen,

Da der Name unbekandt,

Und vielleicht ein früher Morgen

Seine Stütze ihm entwandt.

Eile drum, daß man Dich findet,

Wo man der Gelehrsamkeit

Zausend Lorbeerkränze windet,

Und gerechte Wünsche weicht.

Setze läßlich neue Säulen,

Die Dein munterer Fleiß vollführt,

Und gedanke unterweilen

Eines, den Dein Glück rühret.

Friedrich Wilhelm Ellenberger,

aus Halle in Sachsen Opponents.

Empfind

Smpfind ich nicht den Geist, der meine Brust bewegt?
 Wer hat mir seinen Trieb so lebhaft eingepägt?
 Wer lehrte mich denn wohl Begriffe zu verbinden,
 Und lies mich in mir selbst den Grund zum Denken finden?
 Wie? stamt sein hoher Trieb vom blossen Ohngefahr,
 Und komt dis Wesen gar von Sonnenstäubchen her?
 Verdamte Phantasei wohin wiest du noch zielen?
 Ranst du den Schöpfer nicht in deinem Busen fühlen?
 Er schuf dich und den Geist, er ruft aus der Natur:
 Selbst dein Gedanke ist der weisen Gottheit Spur.
 O! möchte nur der Geist aus Wissenslust entbrennen
 Dich Schöpfer, die Natur, und auch sich selbst zu kennen!
 Wie glücklich lebt ein Mensch, der seine Pflichten weis:
 Der Nacht und Dunst vertreibt, der sich durch edlen Fleis
 Durch Kunst und Wissenschaft zu Tugenden erwecket,
 Bis seine Schwachheit ihm so Ziel als Schranken stecket!
 Er kennt den edlen Geist der seinen Körper füllt;
 Wenn mancher Nebel ihn mit Finsternis umhüllt:
 So sucht sein edler Fleis den Nebel zu zerstreuen,
 Und wenn es ihm gelingt: wie? sol er sich nicht freuen?
 Freund, dessen frohes Herz zum Ruhm der Freundschaft schlägt,
 Freund, dessen Fleis und Müh auch meine Brust bewegt.
 Vergib wenn Dir mein Herz der Freundschaft Opfer bringet
 Und mit entbranter Lust den Wunsch entgegen singet;
 Nur fordre nicht von mir, so wie der liebe Zoll,
 Däß ich Dir heute gar die Lorberu rauben soll,
 Ich seh sie im voraus um Deine Schläffe grünen:
 Wer sich wie Du bemüht, der mus sie auch verdienen.

C. W. Nürnberg,

d. W. W. u. G. G. E. aus Breslau.

94 A 73 62

ULB Halle 3
001 840 606

56.

aa

MEDITATIONES
DE
SVBMISSIONE MENTIS

VVLGO
HVMILITATE

QVAS
PRAESIDE

VIRO PRAECELLENTISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
M. GOTTLOB. SAMVELE NICOLAI

AMPLISSIMAE FACVLTATIS PHILOSOPHICAE ADIVNCTO
PATRONO ET FAVTORE PIE COLENDO

AD DIEM AVGVSTI A. O. R. MDCCL.

H. L. Q. C.

PVBLYCO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT

AVCTOR
FRIDERICVS IVSTVS TENZEL

HALENSIS.

HALAE MAGDEBVRG.
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.